

- забезпечення якісної інфраструктури (земля, іригаційні системи, фінанси, освіта і наука, транспорт, складські приміщення);
- забезпечення виробників харчових продуктів (достатніми та доступними) матеріально-технічними ресурсами;
- збалансування виробництва високо- та низькомаржинальних продуктів для підвищення прибутковості секторів агропродовольчого ланцюга;
- сприяння розвитку та повноцінному функціонуванню переробки агросировини, оптимізація збуту продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- забезпечення взаємовигідної торгівлі з країнами світу та досягнення розширення доступу до зовнішніх ринків;
- підвищення конкурентоспроможності українських товарів і послуг, створення позитивного іміджу України та забезпечення присутності українських виробників на міжнародних ринках;
- проведення збалансованої імпортової політики щодо продовольства, стимулюючи переважно інвестиційний, а не споживчий імпорт;
- створення конкурентоспроможної креативної економіки для збалансованого розвитку та просування українських харчових брендів на міжнародних ринках;
- стимулювання розвитку підприємницької культури та компетенцій в агропромисловому комплексі;
- стимулювання інновацій у секторах агропродовольчого ланцюга, інтеграція науки, освіти та бізнесу.

СТРАТЕГІЯ РОБОТИ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО АГРАРНОГО І БІОЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКІВ

М.Д. Безуглий, д-р с.-г. наук, проф., академік НААН (ДБТУ, Харків)

Обґрунтовано, що виробництво зернових олійних, олійних та бобових культур залишатиметься головним сировинним ресурсом агропродовольчого комплексу (АПК) України і після війни. Відзначено, що показники попередньої програми «Зерно України – 80» (Безуглий М.Д. і співавт., 2010, 2011) досягнуті у 2020-2021 рр. Оцінений потенціал сільського господарства нашої держави на 7-річний період після перемоги у 100 млн.т. зернових і 30 млн.т. олійних і бобових культур. У той же час відзначено серйозне відставання у тваринництві, за винятком птахівництва. Молочне скотарство, свинарство і інші напрями цієї галузі не забезпечують навіть мінімальні норми харчування українців продуктами тваринного походження. Намічені 5 основних напрямів продовольчих систем, які повинні стати основою аграрної політики України на перші 7 післявоєнних років (рис. 1).

Рис. 1. Основні стратегічні напрями розвитку агропродовольчого комплексу України

Продовольча безпека, безумовно, залишатиметься завданням №1 для АПК України, щоб забезпечити усіх громадян продовольством у необхідній кількості, асортименті і відповідній якості. На порядку денному стоять питання доведення обсягів виробництва тваринницької продукції, фруктів і овочів, що гарантуватимуть українцям науково-обґрунтовані норми харчування.

Надзвичайно важливим є переорієнтувати наші продовольчі системи з експорту рослинницької сировини з мінімальною доданою вартістю на виробництво продукції з високою доданою вартістю. Україна повинна бути не «житницею» Європи, а «годувальницею» європейців українськими продуктами харчування.

Відновлення і подальший розвиток АПК повинен спиратися на використання новітніх агрохарчових і біоенергетичних біотехнологій, сучасні селекційно-генетичні досягнення у рослинництві і тваринництві, інтенсивні технології вирощування сільськогосподарських культур і виробництва продукції тваринництва та поглиблення рівня переробки сировини. Ці заходи дозволять подвоїти внутрішній валовий продукт у порівнянні з довоєнним рівнем за 7 мирних років після перемоги.

Визначені три основних напрями переробки рослинної сировини:

1. Виробництво комбікормів. Тільки для збільшення виробництва молока і усіх видів м'яса до рівня науково обґрунтованих норм споживання вимагатиме 10 млн.т. комбікормів.
2. Промислова переробка зернових, олійних і бобових культур на біопаливо і біополімери. Щоб переробляти надлишки фуражного зерна, насіння ріпаку і соєвих бобів, потрібно збудувати таку кількість заводів (рис. 2). На цих 80-100 заводах буде працювати до півмільйона робітників, а рівень доданої вартості збільшиться у 4-6 разів.

Рис. 2. Кількість підприємств, що потрібні для промислової переробки сільськогосподарської сировини

3. Створення стратегічного запасу продовольчого зерна під егідою ФАО ООН для своєчасного реагування на природні чи соціально-політичні виклики, що приводять до голоду в окремих регіонах планети. Запропоновані принципи створення і функціонування такого запасу, що, на нашу думку, підвищить ефективність та стабільність допомоги від ООН країнам, що потерпають від голоду чи недоїдання.

Україна цілеспрямовано рухається до вступу і Європейський Союз. Розробка системи заходів щодо вступу України в ЄС повинна враховувати зміни на агропродовольчому та біоенергетичному ринках Європи. 13 червня 2023 року Європарламент прийняв закон щодо виведення не менше 20% ріллі (а це близько 20 млн.га) з аграрного виробництва. Оскільки система заходів, що будуть проведені, буде супроводжуватися суттєвим перерозподілом аграрних і харчових потоків, Україна може отримати унікальний шанс входження у ринки ЄС, якщо запропонує сприятливі пропозиції

Другим фактором, який є сприятливим для України, є відставання країн Євросоюзу у використанні палива з відновлюваних джерел. При планах мати 10% біоетанолу у бензині і 10% біодизелю у дизельному пальному ще у 2022 р., частка біопалива складає близько 7% у 2024 р. Тому розбудова біоенергетичної галузі в Україні має добрі перспективи як на

внутрішньому, так і на європейському ринках. У доповіді запропонована система заходів, які потрібно проводити для виконання зазначених напрямів розвитку продовольчих систем України. Помилковими є рекомендації деяких українських політиків щодо повної лібералізації аграрного ринку, коли сам «вільний ринок» все врегулює. Не існує жодної розвиненої країни у світі, у якій продовольчі системи віддавалися б на відкуп лише ринковим відносинам. Тому запропонована система включає державне регулювання виробництва, стимулювання розвитку галузей через бюджетну підтримку і податкові пільги, вплив на ціноутворення продукції і підтримує сталий розвиток сільських територій.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ: ІМПЕРАТИВИ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Н.Л. Савицька, д-р екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

Дана публікація підготовлена в рамках планової наукової тематики Державного біотехнологічного університету, виконання НДР № 0123U100365 «Маркетингове управління розвитком бізнесу на засадах резильєнтності соціально-економічних систем».

Продовольчі системи пронизують кожен аспект людського існування, бо продовольство має виключне політичне, економічне та соціальне значення для будь-якого суспільства. Категоріальна визначеність «продовольча система» змінювалось із розвитком науки, під тиском нових викликів сучасного ВАНІ світу, гібридних загроз та непередбачуваних шоків для економіки. У 2021 на 42-й сесії конференції ФАО було розширено розуміння поняття продовольча система. Продовольча система включає крім вирощування сільськогосподарської продукції, природних ресурсів, переробки харчових продуктів, продовольчої оптової і роздрібною торгівлі, готельного бізнесу, послуг харчування, рециклінгу ще й діяльність та процеси, пов'язані з непродовольчою сільськогосподарською продукцією (наприклад, лісове господарство, біопаливо, біоволокно тощо), які взаємопов'язані з продуктами харчування для споживання людиною [1].

Безпека продовольчих систем впливає на здоров'я людини, стан довкілля, на розвиток економіки та культури. Сучасні продовольчі системи за загальною оцінкою споживають 70% води з природи, є причиною втрати 60% біорізноманіття і продукують до третини викидів парникових газів. Продовольчі системи годують населення планети – майже 8 млрд, а також створюють робочі місця і засоби до існування для 1 млрд людей. Спостерігається також дисонанс, коли понад 800 млн людей у світі голодують, 2 млрд страждають через дефіцит поживних мікроелементів і 2 млрд мають надмірну вагу або ожиріння [2].

Зростаюче населення світу, негативний вплив економічної діяльності на навколишнє середовище, зміна клімату, глобалізація, економічна нерівність у розподілі доходів, пандемії, військові конфлікти – всі ці фактори спонукають до трансформації продовольчих систем у світі. Імпульс Саміту ООН з продовольчих систем (2021 р.) об'єднав понад 100 країн світу навколо ідеї трансформації національних продовольчих систем. Серед цих країн була й Україна. У лютому 2022 р. Указ Президента [3] дав старт для пошуку рішень щодо розвитку пріоритетів трансформації у таких напрямках: здорове харчування, дружнє до довкілля виробництво, стійкість до ринкової нестабільності; доступність харчових продуктів для всіх груп населення [3].

Трансформація продовольчих систем є невідпинним процесом змін, вплетених в канву світових економічних процесів, які спрямовані на досягнення пріоритетів задля сталого розвитку економіки та забезпечення якості життя сьогоdnішніх та майбутніх поколінь. Після 24 лютого 2022 р. основні питання трансформації продовольчих систем України стосуються питань життєстійкості. Часткове або повне руйнування сільськогосподарських господарств, виробництв продуктів харчування та підприємств критичної інфраструктури. Також